



УДК 336.773:338.436

Левандовська А. В., ст. викладач

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

КРЕДИТНІ СПІЛКИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

Проведено аналіз фінансового забезпечення сільсько-господарського виробництва в Україні. Виокремлені кредитні спілки як важливий фактор фінансового забезпечення аграрної сфери економіки. Внесені пропозиції щодо створення сільської кредитної спілки та розкрито механізм її діяльності.

Ключові слова: *сільське господарство, сільськогосподарські товаровиробники, кредитна кооперація, кредитна спілка.*

ВСТУП

Проблема фінансування агропромислового виробництва в Україні з актуальної в перші роки реформи аграрного сектору



економіки перетворилася на ключову. Одним з основних на сьогодні для сільськогосподарських товаровиробників є вирішення питання дефіциту фінансових ресурсів.

В ринкових умовах своєчасне забезпечення підприємств достатніми та дешевими фінансовими ресурсами є вирішальним для ефективного ведення виробництва і потребує виваженої політики суб'єктів господарювання щодо вибору форм та методів фінансування, збалансування його за джерелами, обсягами та строками тощо. Особливо це важливо для сільськогосподарської сфери, де поряд із загальними чинниками зовнішнього і внутрішнього впливу діють специфічні, зокрема, сезонний характер потреби в коштах, невисокий рівень їх віддачі, недостатній розвиток інфраструктури фінансування [1, с. 3].

На жаль, сьогодні кількісні та якісні параметри кредитного забезпечення не враховують в повному обсязі економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників.

Одним із ключових напрямків вирішення проблеми фінансового забезпечення аграрних формувань має стати створення у сільській місцевості потужної і дієвої системи кредитної кооперації (кооперативні банки, кредитні спілки і кооперативи), яка б обслуговувала учасників аграрного ринку, і в першу чергу фермерів, одноосібників та особисті підсобні господарства.

Питання пошуку джерел фінансування сільськогосподарських товаровиробників ґрунтовно висвітлені в сучасній науковій літературі та є предметом дослідження багатьох вчених. Це стосується, зокрема, наукових публікацій В.М. Алексійчука [2], О.Є. Гудзь [1], М.Я. Дем'яненка [2; 4], М.Й. Малика [3], В.Я. Месель-Веселяка [3; 4], П.Т. Саблука [3], В.П. Ситника [3], А.В. Чупіса [5] та інших вчених.

Значний вклад в дослідження питань відродження та розвитку кредитних спілок, побудови дієвої системи кредитної кооперації в Україні внесли В.В. Гончаренко [6, 7], В.В. Зіновчук [8] та ін.

Вченими-економістами вже була досліджена основна частина теоретичних, методологічних та прикладних аспектів проблеми формування економічного забезпечення сільськогосподарського виробництва за участю кредитних спілок. Однак зміни економічної ситуації, недосконалість законодавчої бази загострюють старі і породжують нові проблеми, що вимагають своєчасного пошуку нових та удосконалення існуючих механізмів використання системи кредитної кооперації для забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських товаровиробників.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Провести аналіз фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва в Україні. Виявити роль кредитних спілок у



фінансовому забезпеченні аграрної сфери економіки. Внести пропозиції щодо створення сільської кредитної спілки та розкрити механізм її діяльності.

Метою дослідження є визначення ролі кредитних спілок у фінансовому забезпеченні сільськогосподарського виробництва в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Згідно із Законом України „Про кредитні спілки” [9] кредитна спілка - це неприбуткова організація, заснована фізичними особами, професійними спілками, їх об’єднаннями на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об’єднаних грошових внесків членів кредитної спілки.

Хоча за чинним законодавством кредитні спілки належать до громадських організацій, за своєю природою вони є особливою формою фінансового кооперативу, оскільки принципи їх діяльності відповідають загальним кооперативним принципам: відкрите членство; демократичний контроль; відсутність дискримінації; надання послуг; розподіл між членами; фінансова стабільність; зацікавленість у підвищенні освітнього і професійного рівня своїх членів; освіта та виховання; кооперація між кооперативами; соціальна відповідальність.

Привабливими сторонами кредитних кооперативних установ для їхніх членів – клієнтів є:

- нижчі від усіх інших банківських структур процентні ставки;
- можливість мінімальних вкладень;
- можливість одержання як малих так і великих сум кредитів як під заставу, так і на умовах гарантій членів кооперативу (позичкове коло);
- простіша процедура оформлення кредиту і без проблемне його одержання у будь-який час;
- можливість одержання кредиту під ощадні внески;
- вищий рівень безпечності кредитного обслуговування у власній фінансовій установі;
- менша жорсткість у випадку невчасного повернення позичок;
- можливість відкриття у своєму банку пенсійних рахунків із різними умовами;
- можливість і вища надійність накопичення заощаджень;
- відчуття власника банківської установи і співучасть у життєвій діяльності його членів [7].

Індивідуальні суб’єкти господарювання - фермери, приватні підприємства, особисті підсобні господарства можуть успішно створювати обслуговуючі неприбуткові кредитні спілки. Членами



таких кредитних спілок можуть стати фермери, інші сільськогосподарські товаровиробники, підприємства, що займаються переробкою сільськогосподарської сировини, заготівельні, посередницько-збутові та інші підприємства та організації, пов'язані з сільгоспвиробництвом, дрібні та інші підприємці, а також окремі громадяни, що приймають участь власними грошовими коштами у вигляді пайових внесків в формуванні кредитних ресурсів.

Кредитні спілки в сільських зонах можуть стати, з однієї сторони, ефективним засобом розподілу державних кредитів сільськогосподарським позичальникам, так як в них діє солідарна відповідальність, з іншої сторони, кредитна кооперація може бути джерелом накопичення первинного капіталу для дрібного бізнесу, що призваний вирішити проблеми зайнятості робочої сили в сільськогосподарському виробництві.

Сільська кредитна спілка - це добровільне об'єднання на підставі членства фізичних осіб, що проживають та (або) ведуть свою діяльність в сільській місцевості для спільного накопичення коштів та надавання позичок друг другу (тобто на підставі взаємодопомоги).

Головною метою діяльності кредитної спілки є фінансовий та соціальний захист своїх членів шляхом залучення їх особистих заощаджень для взаємного кредитування, фінансової підтримки підприємницьких ініціатив та надання їм інших фінансових послуг.

Важливим питанням, яке, на нашу думку, заслуговує на увагу, є організаційні засади створення сільських кредитних спілок. Виходячи з положень діючого законодавства України та практики створення кредитних спілок, нами був систематизований порядок цього процесу, який складається з п'яти етапів (табл. 1).

Права та обов'язки члена спілки визначаються ст. 11 Закону України „Про кредитні спілки” [9] та статутом установи. Члени спілки мають право брати участь в управлінні справами кредитної спілки, обирати та бути обраними до її органів управління; вносити пропозиції на розгляд органів управління кредитної спілки; одержувати кредити та користуватися іншими послугами; одержувати інформацію про діяльність та ознайомлюватись з річними балансами, фінансовими звітами, протоколами засідань органів управління кредитної спілки та іншими документами щодо діяльності кредитної спілки; одержувати дохід на свій пайовий внесок, якщо інше не передбачене статутом; вийти з членів кредитної спілки.

Члени кредитної спілки зобов'язані додержуватись статуту та інших актів кредитної спілки, виконувати рішення органів управління; брати участь у формуванні майна; не розголошувати конфіденційну інформацію про діяльність.



Таблиця 1

Порядок створення сільської кредитної спілки

Назва етапу	Зміст етапу
1. Організація ініціативної групи з кількох осіб	Ініціативна група ознайомлюється з відповідними документами щодо організації та функціонування кредитної спілки; здійснює підготовчу роботу по проведенню Установчих зборів спілки. В першу чергу, така робота полягає в підготовці проектів установчих документів та залученні необхідної для заснування спілки кількості однодумців.
2. Проведення установчих зборів, на яких повинні прийняти ряд рішень	Установчі збори приймають ряд обов'язкових рішень, до яких, зокрема, відносяться: - рішення про створення кредитної спілки з відповідною назвою. За це рішення повинні проголосувати не менше 50 осіб, що беруть участь у зборах, оскільки саме у такому складі може бути створена спілка згідно ч. 1 ст. 6 Закону України „Про кредитні спілки” [9]. При цьому вони повинні бути об'єднані хоча б за однією з таких ознак: мають спільне місце роботи чи навчання або належать до однієї професійної спілки, об'єднання професійних спілок, іншої громадської чи релігійної організації або проживають в одному селі, селищі, місті, районі, області; - рішення про прийняття Статуту спілки та тексту угоди про заснування; - рішення про обрання відповідних статутних органів: правління, кредитного комітету та наглядового комітету; - рішення про уповноваження кількох учасників установчих зборів для проведення державної реєстрації. Крім цього, Установчі збори можуть приймати інші рішення, необхідні на думку засновників: визначити порядок покриття витрат на реєстрацію; прийняти положення про регламент роботи окремих органів управління та формування спеціальних фондів; визначити пріоритетні види послуг та механізми їх надання і т.п. По результатах проведення Установчих зборів складається протокол, який підписують їх голова та секретар. Невід'ємною частиною протоколу є реєстр осіб, які брали участь в установчих зборах (список засновників). У реєстрі обов'язково зазначаються прізвище, ім'я та по батькові особи, дані її паспорта або документа, який його замінює (а для іноземців та осіб без громадянства, які постійно проживають в Україні, – дані національного паспорта або документа, який його замінює), адреса та інші відомості, що підтверджують наявність ознак, які є підставою для участі осіб у кредитній спілці. Дані про особу засвідчуються її особистим підписом.
3. Державна реєстрація кредитних спілок	Реєстрація здійснюється спеціально уповноваженим органом виконавчої влади у сфері регулювання ринків фінансових послуг (далі – Уповноважений орган) відповідно до вимог діючого законодавства України.
4. Розміщення кредитною спілкою у відповідних засобах масової інформації, визначених Уповноваженим органом, відомостей про її державну реєстрацію	Для державної реєстрації кредитної спілки подаються такі документи: - заява встановленого зразка про державну реєстрацію кредитної спілки; - протокол установчих зборів, до якого додається реєстр осіб, які брали участь в установчих зборах (список засновників кредитної спілки); - статут кредитної спілки; - копія платіжного документа про сплату реєстраційного збору (ч. 2 ст. 8 Закону України “Про кредитні спілки”) [9].



5. Одержання ліцензії в Уповноваженому органі	Відповідно до ч. 6 ст. 34-38 Закону України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” [10] Уповноваженому органу подається заява встановленого зразка про видачу ліцензії. На підставі заяви з доданими документами Уповноважений орган здійснює нагляд за діяльністю кредитної спілки і приймає рішення про видачу ліцензії або про відмову у її видачі у визначений законодавством строк.
---	--

Управління кредитною спілкою здійснюється на демократичних засадах оскільки, незалежно від моменту вступу чи розміру внеску, кожен учасник спілки має право одного голосу. Таким чином забезпечується захист інтересів усіх без винятку учасників спілки.

Найвищим органом управління кредитної спілки є загальні збори, на яких з числа їх учасників формують:

- спостережну раду, яка представляє інтереси членів кредитної спілки в період між загальними зборами, що скликаються раз на рік;
- ревізійну комісію, яка контролює фінансово-господарську діяльність кредитної спілки;
- кредитний комітет – орган, відповідальний за організацію кредитної діяльності спілки
- правління кредитної спілки, яке є виконавчим органом, що здійснює керівництво її поточною діяльністю;

За рішенням загальних зборів членів кредитної спілки можуть бути створені й інші органи управління.

Структура управління сільською кредитною спілкою наведена на рис. 1.

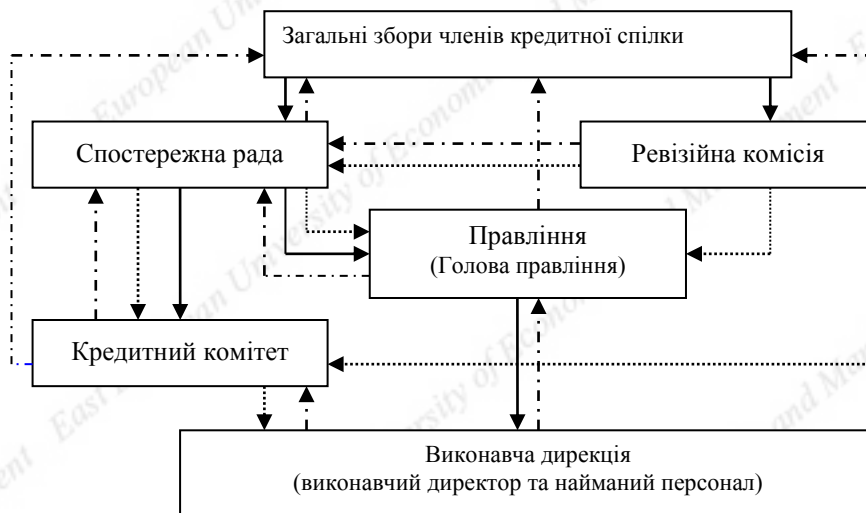


Рис. 1. Структура управління сільською кредитною спілкою

→ призначає, обирає > контролює, регулює - -> звітує



Майно кредитної спілки формується за рахунок вступних, обов'язкових пайових та інших внесків (крім вкладів на депозитні рахунки); плати за надання своїм членам кредитів та інших послуг, доходів від інших видів статутної діяльності; благодійних внесків, грантів, безоплатної технічної допомоги, грошових та майнових пожертвувань.

Капітал кредитної спілки складається з пайового, резервного та додаткового капіталів, а також залишку нерозподіленого доходу спілки і не повинен бути меншим 10 % від суми її загальних зобов'язань. Формування пайового капіталу кредитної спілки відбувається за рахунок обов'язкових та додаткових пайових членських внесків членів кредитної спілки. Резервний капітал кредитної спілки формується за рахунок вступних внесків її членів та частини доходів кредитної спілки до моменту досягнення ним не менш як 15 % від суми активів, зважених на ризик кредитної спілки.

Можливі й інші джерела формування резервного капіталу спілки, які передбачені її статутом. За рахунок цільових внесків членів спілки, благодійних внесків фізичних та юридичних осіб, безоплатно одержаного майна і необоротних засобів формується додатковий капітал кредитної спілки. Необхідно зазначити, що у разі ліквідації кредитної спілки залишки резервного та додаткового капіталів зараховуються до Державного бюджету України.

З метою покриття передбачуваних збитків від неповернених кредитів кредитною спілкою за рахунок частини одержаних нею доходів формується резерв забезпечення покриття витрат від неповернених позичок.

Кошти, залучені кредитною спілкою від своїх членів у вигляді внесків спрямовуються на надання позик членам спілки. Надання позик є основним видом діяльності кредитних спілок. За рахунок відсотків, отриманих від наданих членам спілки позик фінансуються операційні та фінансові витрати цієї організації. Залишок коштів спрямовується на поповнення резервів спілки та / чи нараховується на пайові внески [6].

Схематично фінансовий механізм діяльності сільських кредитних спілок подано на рис. 2.

Створення кредитної спілки в сільській місцевості дозволить її членам ефективно розмістити наявні грошові кошти, отримавши від даної операції дохід; забезпечити фінансування своїх приватних фінансових потреб; сприяти економічному розвитку виробництва сільськогосподарської продукції та створенню додаткових робочих місць.

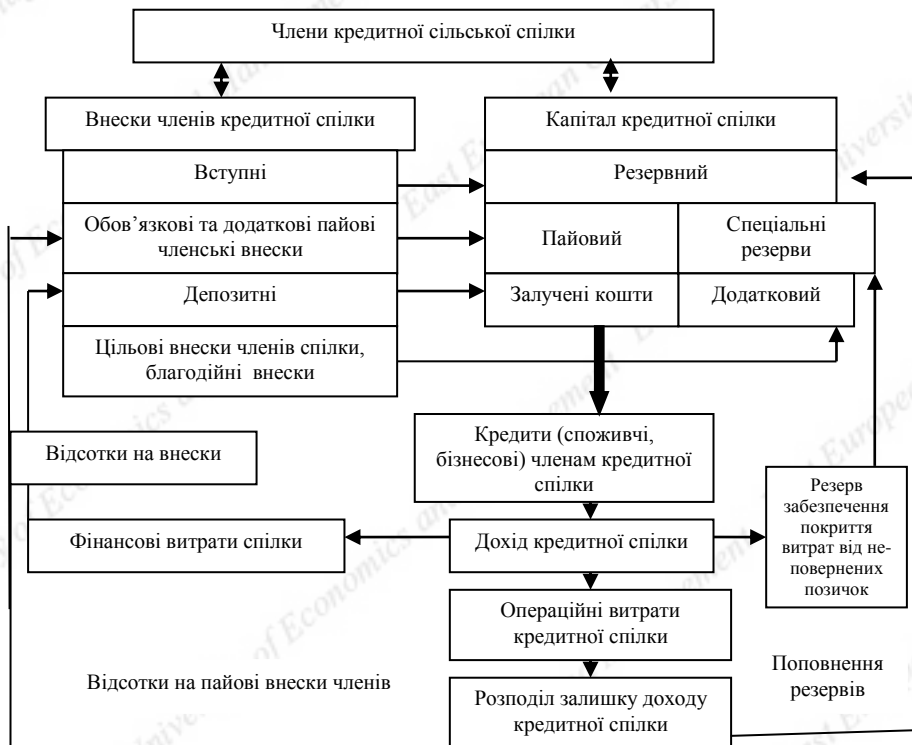


Рис. 2. Фінансовий механізм діяльності сільських кредитних спілок

Однак існують і негативні фактори та тенденції, що стримують подальший розвиток кредитних спілок в сільській місцевості, серед яких:

- недосконалість законодавства, що регулює діяльність суб'єктів системи кредитної кооперації, зокрема значна обмеженість можливостей кредитних спілок у наданні фінансових послуг їх членам та юридичним особам;
- недостатня поінформованість населення про діяльність кредитних спілок;
- відсутність ефективного механізму захисту прав членів кредитних спілок, у тому числі системи гарантування їх вкладів;
- неадаптованість законодавства України, що регулює ринок кооперативного кредитування, до законодавства Європейського Союзу;
- високі відсоткові ставки за кредитами та порівняно незначні строки кредитування, що істотно обмежує можливість активної роботи кредитних спілок на ринку іпотечного кредитування суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств;

Примітка: Схему побудовано за матеріалами [6].

- функціонування на ринку кооперативного кредитування значної кількості кредитних спілок, що не дотримуються у своїй діяльності



основоположних принципів міжнародного кооперативного руху та вимог щодо захисту прав їх членів тощо.

ВИСНОВКИ

1. Кредитна спілка є юридичною особою, утвореною як об'єднання громадян на основі територіальної, професійної чи іншої ознаки. Вона діє згідно міжнародних кооперативних принципів і має неприбуткову економічну природу. Управління кредитною спілкою здійснюється на демократичних засадах (один учасник – один голос).
2. Саме кредитні спілки слід розглядати як ефективний, випробуваний часом інструмент забезпечення фінансовими ресурсами сільськогосподарських товаровиробників, у першу чергу особистих селянських і фермерських господарств, сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів тощо. Особливо доречною була б допомога кредитних спілок у фінансуванні розвитку тваринництва, яке на сьогодні розвивається переважно зусиллями дрібних господарств, внутрішні резерви розвитку яких абсолютно недостатні для ефективного ведення цієї важливої галузі сільського господарства.
3. Розширення діяльності в сільській місцевості є відповідальним кроком для кредитних спілок. З урахуванням особливостей роботи в аграрній сфері, стану розвитку сільського бізнесу та всього життєвого укладу селян кредитні спілки мають розробити спеціальні кредитні продукти, підібрати особливі технології залучення депозитів, процедури перевірки бізнес-планів, моніторингу позик тощо.
4. Враховуючи важливість кредитної кооперації для сільськогосподарського виробництва необхідно удосконалити законодавчо-нормативне забезпечення діяльності кредитних спілок; стимулювати їх розвиток у сільській місцевості; вести активну інформаційно-роз'яснювальну роботу серед сільського населення, менеджерів різних рівнів щодо переваг і необхідності розвитку сільськогосподарської кредитної кооперації, залучивши до цієї роботи дорадчі служби, місцеві органи самоврядування.

SUMMARY

The analysis of the financial providing of agricultural production is conducted in Ukraine. Credit unions are selected as a factor of the financial providing of agrarian sphere of economy is important. Suggestions are borne in relation to creation of rural credit union and the mechanism of its activity is exposed.



СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: Монографія. – К.: ННЦІАЕ, 2007. – 578 с.
2. Методичні рекомендації з кредитного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників / За ред. М. Я. Дем'яненка // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 12. – С. 4-29.
3. Сільськогосподарська кооперація: суть та проблеми розвитку в Україні / П.Т. Саблук, В.П. Ситник, В.Я. Месель-Веселяк та ін.; За ред. М.Й. Малика. – К.: ІАЕ УААН, 1999. – 166 с.
4. Стенограма Дев'ятих річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників 26-27 квітня 2007 року. – К.: ННЦ „Інститут аграрної економіки” УААН, 2007. – 202 с.
5. Оцінка, аналіз, планування фінансового становища підприємства: науково-методичне видання / За ред. А. В. Чупіса. – Суми: Довкілля, 2001. – 404 с.
6. Гончаренко В. В. Особливості та закономірності відродження та розвитку кредитних спілок в Україні // www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=59928. – Заголовок з екрану.
7. Гончаренко В. В. Кредитна кооперація. Форми економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика). – К.: Глобус, 1998. – 330 с.
8. Зіновчук В. В. Кооперативна ідея в сільському господарстві України і США. – К.: Логос, 1996. – 224 с.
9. Про кредитні спілки: Закон України від 20.12.2001 № 2908-III // Голос України. – 2002. – № 13. – С. 10-25.
10. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12.07.2001 № 2664-III, зі змінами та доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua/lans/pravo/new/ – Заголовок з екрану.

Надійшла до редакції 1 липня 2008 р.